

PE BROADWAY

I

Un regizor sovietic — Zavadski — dorește ca teatrul să-l învâluie pe spectator nu numai prin cele ce se petrec pe scenă, dar și prin ambianța din antract, în atmosfera dorită de regie. Am văzut și noi la București *Nevestele vesele din Windsor* cu un antract organizat în bilci, pentru a-l transpune pe spectator mai deplin în atmosfera din vremea comediei shakespeareiene. Regizorii americani nu dispun de obicei de atîta spațiu în holurile teatrelor, dar în schimb au parte, involuntar, de o ambianță mult mai largă, a Broadwayului.

De aceea, înainte de a păși pragul teatrelor newyorkeze și de a vă povesti cîte ceva din cele văzute aci, să ne plimbăm puțin pe Broadway. Puțin, căci ghidul tipărit ne informează că această arteră ar avea, nici mai mult nici mai puțin decît 64 de kilometri. De fapt însă, Broadwayul „adevărat”, acela al industriei de spectacole, e concentrat pe cîteva mii de metri pătrați, în jurul pieței Times Square, unde încalecă a 7-a avenue și se încrucișează cu strada a 42-a. Sfidînd ordinea riguroasă a New Yorkului, unde toate *avenue*-urile merg de la nord la sud, iar străzile de la est la vest, artera aceasta care o ia razna peste celelalte, ba își mai permite să și șerpuiască, era predestinată să aducă un strop de iregularitate și fantezie în standardizata viață a Americii. De vină este New Yorkul, un fenomen ciudat al lumii, căci orașul acesta, care numai european nu este, n-a devenit — după părerea aproape unanimă a restului Americii — nici îndeajuns de american: uite, locuitorii lui, care nu s-au asimilat îndeajuns vieții americane, se mai agață de obiceiuri învechite cum ar fi... teatrul. În restul Americii, teatrul este un fenomen sporadic, întîlnit din cînd în cînd sub formă de încercare, în cîteva orașe cumva înapoiate. E vorba de un teatru la Houston și de unul la San Francisco, amîndouă căutînd cu înfrigurare sprijin material, și de o trupă din Connecticut, care însă joacă tot la New York. Aici, la New York, spectatorii mai au prejudecata de a îndrăgi omul viu, așa cum apare el pe scîndurile scenei, le mai place să-i audă răsufierea, ba cei de modă veche mai și aplaudă la scenă deschisă, vom vedea imediat ce. Cînd, în 1961, o criză gravă, despre care vom scrie mai jos, a lovit teatrul de pe Broadway, președintele ligii restaurantelor, Vincent Sardi jr., a declarat îngrijorat că fără teatre „New Yorkul nu s-ar deosebi cu nimic de oricare alt oraș american”. „Cum ar arăta New Yorkul dacă teatrul de pe Broadway ar muri?”, s-a întrebat dramatic „New York Times”.

Numit în stil bombastic „calea lactee” a New Yorkului, Broadwayul, în prima clipă, dezamăgește astronautul care ar vrea să vadă mai de aproape această cale a laptelui. Te așteptai la mai mult lux, la mai multă eleganță veritabilă, la acel rafinament caracteristic focarelor mondiale de artă, și întîlnești o atmosferă pestriță, de Moși de pe vremuri, o vulgaritate agresivă. De pe urma industriei teatrale trăiește industria hotelăriei, bine organizată în comparație cu cea europeană, și cea a restaurantelor, unde se mîncă prost și sînt orchestre cel mai adesea de mîna a doua (cele bune sînt în localuri mai scumpe și mai retrase, gen „Copacabana”, în vreme ce pe Broadway orchestra cîntă aproape la stradă, cam așa cum se concureau pe vremuri tarafurile în Piața Mare; cete de tineri fără bani stau pe-afară, să asculte fără să plătească pentru consumație). Anul trecut, cînd actorii au făcut grevă și teatrele n-au funcționat zece zile, restaurantele au pierdut 5 milioane de dolari, și multe alte „industrii” — companii de taxiuri etc. — au avut pagube mari. Din magazine se revarsă în stradă, în torenturi, un miros greșos de margarină prăjită, apetisant poate numai pentru cei care și-au format din copilărie reflexe condiționate în această direcție, dar dezgustător pentru arhaicul nostru nas european; valorile de muzică ce se revarsă din magazinele de discuri sînt un echivalent sonor al margarinei prăjite, căci, deși te așteptai să auzi muzică de jazz, ceea ce răsună aci nu e nici trompeta nici vocea răgușită a lui Armstrong, nici glasul Ellei Fitzgerald sau al lui Belafonte, ci niște miolăieli ce par a ieși dintr-un gîtlej uns cu briantină, o grămadă

de cîntece obscene „numai pentru bărbați“ sau, dimpotrivă, „numai pentru femei“, diferite șlagăre comerciale lipsite de orice farmec chiar și pentru amatorul de jazz; mărfurile etalate în vitrină au toate etichete cu inscripții în genul acesta: „cutremur !“, „toate prețurile nimicite !“, „cea mai catastrofală scădere de prețuri din istorie !“, „dezastru !“, „astă noapte pînă la orele 1 obligați să lichidăm afacerea, lichidare totală !!!!“ și așa mai departe, atît de colorate și gălăgioase încît, după ce prima clipă de amuzament a trecut, sfîrșesc prin a se anula reciproc și a te plictisi deopotrivă. Am intrat la 12 noaptea într-un astfel de magazin, intrigat de inscripția curioasă „pînă la ora 1 noaptea trebuie să lichidăm toată marfa“. Pe jos era plin de talaj, în mijlocul camerei se aflau lăzi mari din care șmecherii scoteau obiecte pe care ți le ofereau spre vînzare „la preț de faliment“. Am pariat că, peste o lună, cînd vom pleca, magazinul va mai fi acolo, exact cu aceleași lăzi, cu aceleași „lichidare“ spectaculoasă, cu aceiași vînzători care te privesc cu o seriozitate hipnotică și indică prețul cu gesturi largi, de parcă ar fi pe podeaua vechii burse. După două luni, i-am mai văzut acolo, cu exact același talaj. E și acesta un spectacol, e și aceasta o punere în scenă. Iată o fanfară a „Armatei Salvării“ : în uniforma ei amărîtă, o doamnă bătrînă cu ochelari suflă de zor în trombon. Unde ești tu, Bernard Shaw, să o vezi ! e maiorul Barbara, dar o Barbara care n-a înțeles nimic și-a ajuns în pragul a 70 de ani. E și acesta un spectacol.

Prin fanfară își face loc anevoie un cărucior plat cu patru roțițe, purtînd un trunchi de om, un cerșetor care are atîrnată de gît o placă : „Aș fi preferat să fiu eu în locul dumitale și dumneata în locul meu. Simte-te deci și ajută-mă !“ Povestite, toate acestea or fi pîrînd interesante, dar nu-s : aspectul comercial e obsedant, nimic nu e spontan, nimic nu e improvizat, totul e „business“, și fără să vrei, cînd vezi un bărbat sau o femeie mai frumos îmbrăcată, îți amintești de portarul din filmul „Rosemarie“, care de cîte ori vedea o figură nouă, se interesa la ce preț să o treacă în carneațelul lui cu tarifuli ; gînd nepolitic și adesea nedrept, căci trec desigur și pe Broadway multe femei cumsecade, dar nu știu cum se face și ce e în aerul acestei străzi, că simplul fapt de a trece pe ea te pătează parcă, așa cum te pătezi uneori pe costum, nu știu de unde, o dată cu simpla trecere printr-o stație de metro. Un tînar timid împarte afișe chemînd la o adunare a martorilor lui Iehova, un om-servici face reclamă pentru o frizerie unde plătești doar 60 de cenți și se ferește cînd vrei să-l fotografiezi, filmul „Căile secrete“, sub inscripția „cînd agentul subteran pătruns îndărătul Cortinei de fier o întilnește pe frumoasa blondă a contraspijonajului, e dinamită ! ei au dinamită sub piele !“, afișează senzaționale hărți, planuri și fotografii ale celor șapte sau nouă ambuscade prin care a trecut savantul „sovietic“, evadat în binecuvîntata „lume liberă“. E o obsesie semnificativă : un singur film, dedicat germanului von Braun, mai pretinde că știința occidentală ar putea avea succese ; în schimb, cîteva duzini își pun nădejdele în răpirea sau „evadarea“ unui savant sovietic, fără de care nu se poate face nimic...

Sentimentul datoriei m-a împins să văd cum arată o astfel de producție de duzină. Tocmai avusese loc premiera piesei O chemare pentru Kuprin, căreia toate ziarele newyorkeze îi consacrau cronici mari. N-am putut să iau bilet : după numai 12 spectacole piesa căzuse din lipsă de spectatori. Alte două piese cu subiect cică „rusesc“ au căzut după numai un singur spectacol, deși una dintre ele — A fost odată un rus — avea în distribuție o actriță cunoscută, Claudette Colbert. În acest oraș de vreo opt milioane de oameni, producțiile antisovietice de duzină nu rezistă nici o duzină de spectacole, în vreme ce Romanul de cinci parale („Three-penny opera“) al marxistului „Bert“ Brecht se joacă inconștient de peste șase ani cu săli pline! Chiar alături de cinematograful care arăta ambuscadele prin care savantul a ajuns în „lumea liberă“, un dancing demonstra binefacerea acestei lumi: fotografii cu girls-uri în ținută sumară își comunică entuziast că numai cu 60 de cenți poți dansa cu oricare vrei, chiar dacă nu te pricepi și le mai calci pe picior. Numai 60 de cenți și poți s-o ții în brațe și s-o calci pe oricare bătătură ! — merita să evadeze bietul savant, să străbată și 24 de cordoane pentru asemenea fericire ! Tot în piața Times, peste drum, alt dancing a afișat afară fotocopia mărită a unui articol al celebrului ziarist Walter Winchell. Domnul Winchell informa în ziar cititorii că la acest dancing și-a îmbunătățit stilul de „jitterburg“ însuși președintele Statelor Unite ale Americii (d. Kennedy) și că toți băieții subțiri preferă să danseze cu aceste fete populare, cu care se simt la largul lor. Cum să nu evadezi ! ? Splendid ! cu numai 60 de cenți și un pic de noroc poți să iei la dans un adevărat

monument istoric și, cine știe, să calci exact bătătura pe care a călcat cîndva în-suși piciorul președintelui! N-am mai putut rezista, am fost învins de reclama americană și am intrat — care altul ar fi rezistat acestei perspective admirabile ?

Cum însă în aceste minunate locuri ale „lumiî libere“ poți să încasezi o bătaie soră cu moartea, sau să mai pățești cine știe ce, autorul rîndurilor de față și-a făcut acolo apariția însoțit de o atletică escortă compusă din jucători ai echipei „Dinamo“, care tocmai se afla la New York în turneul de fotbal. Cînd am intrat, deși era sîmbătă seara, am găsit acest dancing din centru complet gol ; luminile erau pe jumătate stinse, iar partenerele băieților subțiri stăteau descălțate, cu picioarele urcate pe spătarul scaunelor, să și le mai dezumfle. Aerul lor era jalnic, era vorba de o obișnuită casă de prostituție, din care nu știai cum să ieși mai repede. Partea ciudată este că America s-a dezvoltat ca o țară de puritani (primii emigranți anglo-saxoni erau puritani, iar tradițiile religioase de suprafață sînt încă atât de puternice, încît, de pildă, într-o expoziție de pictură foarte rar întîlnești un nud) ; peste acest aspect de puritanism, decadența capitalistă a grefat o destrăbălare care aci, unde legile banului sînt la apogeu, atinge proporții de nebănuit. Amestecul de puritanism și destrăbălare creează un efect deosebit de dezgustător, care situează și în acest domeniu S.U.A. în fruntea țărilor capitaliste. Strada a 42-a, care la încrucșarea cu Broadway e prin reclamele ei mai strălucitoare decît Broadway însuși, cuprinde cinematografe unde cu 55 de cenți poți vedea două filme extrem de proaste, în vreme ce, ca să vizionezi un spectacol bun, plătești de patru ori mai mult pentru un singur film. Dau aceste amănunte pentru ca cititorul nostru să-și dea seama care e aspectul *tipic* : am văzut spectacole excelente, dar din păcate nu ele dădeau tonul, ci erau înecate de o lume a pierdutei. Găsești la New York librării excelente, dar la un preț mult mai ieftin anticăriile de pe strada a 42-a îți revînd reviste pornografice pe care s-au prelins privirile mai multor generații de maniaci, iar la tipica „drogherie“ americană dai, în masă, de cărți proaste și ieftine, care te scutesc de efortul de a mai căuta sectorul din librărie unde găsești cărți demne de un spirit ceva mai cultivat.

Ca să nu vă închipuiți că exagerăm cumva, vom cita, într-o traducere palidă, din cauză că textul e presărat cu multe cuvinte de jargon, observațiile revistei „Cue“ (Coadă), care este principalul ghid de spectacole editat în S.U.A. La rubrica „Despre New York“ și sub titlul „Rușinea pieței Times“ stă scris : „Rușinea pieței Times continuă să existe netulburată, în ciuda strigătelor înspăimîntate scoase din cînd în cînd de cetățeni șocați. Coney Island (un loc de agrement, uriașă aglomerație omească) e un adevărat paradis în comparație cu grohăiala din inima Manhattan-ului. După Biroul de Turism al New Yorkului, Times Square este una din cele o jumătate de duzină de atracții numărul unu ale New Yorkului. Ce tablou de necrezut al Orașului Nostru trebuie să capete turiștii în această arie ! De la a 6-a la a 8-a avenue, pe strada a 42-a, și de la a 42-a nord pînă la străzile cu 50, tot teritoriul e murdărit de cinematografe cu steaguri rușinoase, filme sexuale cu titluri vino-ncoa' și fotografii lubrice la fațadă, „librării“ care vînd fotografii excitante (atenție ! aici s-a strecurat reclama americană : sub forma combaterii, se face reclamă unor magazine cu poze nenorocite, la care un „amator“ parizian n-ar arunca nici măcar o privire...), plăci pornografice, filme cu scene erotice și literatură chemînd la devieri sexuale. Apoi sînt magazine cu mărfuri-escrocherie care vînd turiștilor fraieri cele mai ieftine și învechite lucruri. Întregul teritoriu, și mai ales strada a 42-a, e adesea populat cu cea mai ciudată (și mai tristă) populație de femei și bărbați și cine știe ce altceva, mergînd pînă la fantastic. Codoși, prostituate, pungăși de buzunare, vagabonzi din Bowery și minori inadaptabili aglomerează acest cartier vulgar“.

Veți recunoaște că în descrierea noastră am fost mai puțin aspri decît revista americană. Totuși, acesta e cartierul în care sînt concentrate cele mai mari ziare ale Americii, care dau lecții de purtare întregii lumi ; aici se concentrează una din cele mai mari forțe ale Americii, casele de reclamă, care teleghidează multe creiere, aici se concentrează studiourile de televiziune, conectate zi și noapte la ochii și urechile americanului, aici sînt teatrele, și dacă Washington e capitala administrativă a Statelor Unite și Wall Street-ul capitala reală, aici e capitala ideologică, centrul de unde se dau indicații americanului, în modă, politică și morală, sediul trusturilor creierului ; dacă uneori predicile americane vă impresionează neplăcut prin mirosul lor de fățarnicie, fiți înțelegători, nu uitați că s-au născut în această băltoacă.

Pe lângă cohorta mare a fățarnicilor, mai există ici-colo câte unul care se supără sincer pe comuniști și pe ceilalți critici ai vieții americane: nu înțelegeți, întreabă el, că noi înșine protestăm împotriva acestor aspecte, că noi înșine sintem contra descompunerii, emisiunilor care inoculează violența, contra huliganilor care îi maltratează pe negri? De ce vă aplecați numai asupra unui aspect, și nu-l vedeți pe celălalt?... Acești oameni nu pot înțelege — e aci un amestec de naivitate, limitare de clasă și, oricât n-ar voi-o, fățarnicie — că nu e vorba despre ce vrea unul sau altul, despre felul cum conține unul sau altul „democrația” americană, ci despre felul cum este în realitate viața socială. S-ar putea ca la câțiva dintre apărătorii capitalismului să nu le placă ce se petrece acolo, dar cu asta, sau chiar cu câte un protest pe ici-colo, nu se rezolvă nimic: realitatea este decisă de legile banului, iar capitalismul generează spontan, prin toți porii, ura omului față de om, rasismul, violența, un desfrâu organizat sistematic pe baze comerciale, și cu atât mai respingător și mai prozaic.

Uf! dar să terminăm odată cu toate astea (am putea descrie zeci de aspecte asemănătoare) și să vorbim puțin și despre arta propriu-zisă. Infruntând lipsuri greu de închipuit, de care scapă numai puțini și destul de târziu, artiștii americani întrețin flacăra artei teatrale și, într-un fel, flacăra artei în general. Căci cele două mari industrii de distracție, Hollywood și mai ales televiziunea, trăiesc de pe urma și oarecum împotriva teatrului de pe Broadway. Cu toată tehnica ei perfecționată, societatea americană, când a vrut să creeze bomba atomică, a recurs la geniul savanților europeni; tot astfel, tehnica americană a televiziunii recurge, în cazurile rare când are nevoie de suflul și idei, la semieuropeanul Broadway teatral. Hollywood, care într-un timp mai prindea ceva din spiritul acestui veac, s-a standardizat în asemenea măsură, încât pare a fi renunțat în mod oficial la orice pretenție artistică. Așa cum producția americană de bunuri de consum lansează mărfuri multe, ieftine și proaste, pretențiile americanilor cu gust și bani fiind satisfăcute de stofele englezești, de parfumurile Franței etc., etc., Hollywood dă filme pentru 55 de cenți două, care se joacă la zeci de cinematografe în același timp; americanii pretențioși fac însă cozi nesfârșite la cinematograful care a monopolizat *La dolce vita* și unde intrarea costă 3 dolari.

Primul spectacol pe care am fost să-l văd era *The best man* (Omul cel mai potrivit), o comedie politică de mare succes. Între cele șase spectacole teatrale cu un număr-record de reprezentații, *Omul cel mai potrivit*, cu încă una, erau singurele piese, restul fiind comedii muzicale; când m-am dus s-o văd, piesa trecuse de 500 de reprezentații, ceea ce însemna mai mult decât dublu față de restul pieselor de cel mai mare succes. Citisem piesa *Vizită într-o planetă mică*, a aceluiași autor, și aveam încredere că nu voi fi dezamăgit. *Vizită...* e o satiră foarte originală la adresa militarilor belicoși ai Pentagonului. O „farfurie zburătoare” aterizează în curtea unui comentator al televiziunii. Coboară un cetățean ciudat, îmbrăcat într-un costum de general sudist din secolul trecut; a venit dintr-o mare planetă îndepărtată; calculînd cu mii de ani, a făcut o mică greșală de vreo sută și a nimerit într-un costum nepotrivit. Tot ce vede la pămînteni îl amuză și îi place, dar cel mai mult îl distrează apucătura ființelor din „mica planetă” de a face război. De aceea, când generalul Powers, ținînd discursuri ditirambice contra rușilor, vorbește cu spume la gură despre război, Kreton, locuitorul venit de pe altă planetă, nu mai poate de plăcere: — mai spune o dată chestia asta, ah, e minunat, îi repetă el generalului, iar lumea se prăpădește de rîs, căci cuvîntările belicoșilor sînt astfel dezumflate într-un mod original. Cu o pasiune de filatelist sau de naturalist care atășează la albumul său cea mai prețioasă piesă, Kreton aprobă toate planurile războinice ale generalului, consimte să-i pună la dispoziție farfuria zburătoare, e grozav de amuzat la ideea că ciudatele ființe de pe pămînt se vor bate în nostima ocupație a războiului, pînă nu va mai rămîne nimic din ele: ce joacă mai interesantă se poate imagina?

Dar, puțin înainte de declansarea războiului proiectat, aterizează o „farfură” mult mai mare, din care coboară oameni îmbrăcați după ultima modă a pămîntenilor. Ei l-au vînat pe Kreton prin mai multe galaxii și milenii, i-au dat în sfîrșit de urmă, și se grăbesc să-l ducă îndărăt în balamucul situat pe o planetă îndepărtată, de unde evadase. Ei sînt de părere că pămîntenii trebuie să poarte răspunderea pentru propria lor planetă și nu sînt dispuși să lase maniacul lor vecin de planetă să se joace cu pămîntenii de-a războiul. — Să fie totul cum a fost înainte de aterizarea lui Kreton! — spun ei, și, în timp ce simpaticul maniac

războinic de pe altă planetă e umflat și dus la balamuc, maniacul general american, care-i departe de a fi simpatic, rămâne neatins; piesa se sfârșește cu repetarea începutului, totul e cum a fost, și problema evitării războiului rămâne deschisă în fața pământurilor. După cum spunea Tennessee Williams, e vorba de „o satiră strălucitoare, făcută cu mult spirit și multă omenie“.

Autorul ei, d. Gore Vidal, e însă un om prudent, care a învățat ceva din vînătoarea de vrăjitoare; el a strecurat în piesă o replică antisovietică, una singură și destul de palidă, formală, ca să aibă acoperire că piesa nu e scrisă de pe poziții comuniste. Recent, Vidal a scris un articol în care protestează contra isteriei anticomuniste, dar cu formulări foarte atente, simptomatice pentru presiunile care se fac asupra unui scriitor de talent. D. Vidal e nepot de senator și a candidat el însuși pentru Congres, îngroșînd rîndurile scriitorilor americani, în frunte cu Twain, care au căzut în alegeri. Twain, care se socotea leneș, a scris numai o schiță, Vidal a scris o piesă. Problema e aceeași: de ce sistemul american e astfel organizat încît, în lupta pentru putere, înving politicienii fără scrupule, cei care practică demagogia, șantajul, tranzațiile de culise, gama tradițională a gangșterilor politici — și de ce oamenii mai reflexivi, mai scrupuloși, mai onești, în special „eggheads“, capetele în formă de ou, cum sînt porecliți în America intelectualii (și sub această poreclă se înțelege de obicei un intelectual cu tendințe de-a mai liberale, mai democratice), de ce aceștia cad întotdeauna? E foarte semnificativ că cel mai răsunător roman american al acestor ani, după care s-a făcut o piesă de mare răsunet pe Broadway, *Aviz și aprobare*, are exact același subiect. În *Aviz și aprobare*, pînă și președintele Statelor Unite (un președinte fictiv) e arătat practicînd cu vigoare șantajul și cele mai murdare manevre politice, iar Senatul Statelor Unite e înfățișat ca avînd un număr respectabil de mincinoși, oameni care își vînd votul; unul din puținele caracterle mai integre de aci e un fost homosexual care se sinucide din cauză că e șantajat să renunțe la poziția lui politică, și nu vrea să cedeze, preferînd să-și ia viața. Din păcate, autorul, Allen Drury, a dat dovadă nu numai de talent literar, ci și de o mare perfidie politică. El reușește, înfățișîndu-ne o mocirlă, s-o idealizeze totuși, atrage simpatia asupra cîtorva reacționari prezenți ca fiind caractere integre, în vreme ce mirșavii piesei sînt aceia care ar vrea să practice o politică mai flexibilă față de Uniunea Sovietică. Printr-un truc comun celor care resping coexistența și tratativele, Allen Drury arată că America are de ales între război, pe de o parte, și „ingenuncherea“ în fața Uniunii Sovietice, pe de alta; tratativele raționale, abandonarea forței sînt prezentate americanului în mod mincinos ca o abandonare a onoarei. „Decît să mor sub bomba atomică, mai bine mă tîrăsc în genunchi pînă la Moscova“, declară în carte unul dintre cei care sînt pentru înțelegere cu U.R.S.S. În aceste condiții, bandiții atomici, cei care s-au vîndut trusturilor sub jurămînt că vor menține înarmările și încordarea în lume, apar în piesă ca oameni de caracter, care îndură persecuții pentru poziția lor. Ca și cînd în America, azi, n-ar fi persecutați tocmai partizanii păcii! E adevărat că, așa cum reiese din carte și piesă, opinia publică îi persecută și îi disprețuiește pe acești reacționari războinici, dar a cui e vina? În ciuda minciunii ei fundamentale și a pasajelor ei de pamphlet nedemn, cartea lui Allen Drury arată corupția sistemului politic al S.U.A. Piesa a fost trasă și mai la dreapta, și tocmai de aceea a fost interesant să vedem *Omul cel mai potrivit* al lui Gore Vidal, care se mișcă într-o familie asemănătoare de personaje.

Am mers la teatrul Morosco, într-o vineri seara; Broadwayul și străzile care porneau din el erau pline de oameni amestecați, și nu-ți venea să crezi că pe aceeași stradă pot fi îndesate una după alta, la mică distanță, cîte zece săli încăpătoare: centralizarea, „funcționalismul“ vieții americane se arătau și aici. După predarea biletului la control, mă așteptam să pătrund într-un hol, dar din stradă am nimerit direct în sală: aici fiecare metru pătrat costă. În însăși sala de teatru se află o cămăruță unde o parte a spectatorilor își vor depune hainele; n-am reușit să-mi las pălăria aici, nu știu de ce la garderobele majorității teatrelor americane pălăria e refuzată ca un lucru indecent. În pauză, în aceeași cămăruță s-au adus trei lăzi de carton cu răcoritoare — lămii sau portocale. Am apreciat felul cum același garderobier, în același spațiu, servește rapid oamenii cu „juice“-uri; paharele, fiind de carton, nu trebuiau restituite, clienții își pregătiseră măruntșii, totul mergea foarte repede. Sala era destul de mare, dar rîndul întii de fotolii mergea pînă chiar în rampă; aveai impresia că dacă un spectator din rîndul întii ar strănuta, vedetei feminine i s-ar face răcoare la picioare. Dau toate aceste amănunte, ca să înțelegeți spiritul de economie extremă care domnește

pe Broadway și o anumită orientare foarte practică față de ceea ce se petrece pe scenă: care e „plot“-ul, adică intriga, cine joacă și cum joacă, asta-i totul. E un anumit caracter faptic ce domnește în aer: am văzut două doamne îmbrăcate cu blănuri — blana e acolo semn de eleganță și distincție, chiar dacă o porți vara; eram în iunie — care în pauză se așezaseră pe treptele de catifele ale scării și stăteau acolo ca pe fotoliu, fără ca lucrul să mire pe cineva. Oamenii erau îmbrăcați foarte diferit, se vedea că spectacolul adevărat se petrece nu în sală, care fi lăsa indiferenți, ci pe scenă. (Desigur însă că publicul de premieră are alte obiceiuri.) E un merit al teatrului american că, în ciuda griji exagerate pentru *publicity*, reclamă, cultul vedetelor etc., se pune accent pe forța reală a actorului: rezistă sau nu rezistă, face treabă sau nu? Firește, mai există câte un „elefant“ care finanțează un spectacol numai ca să joace acolo protejată lui și, mai ales, există sute și mii de talente reale izbite de șomaj și ținute departe de podelele scenei. Totuși, în felul acesta crud și inuman, în condițiile unei competiții neiertătoare („cutthroat competition“, competiție de tăiere a gâtului), iese artă și actorii muncesc extrem de serios, nu vin afumați la spectacol, nu-și dispută scena atunci când sînt parteneri, manifestă solidaritatea și încordarea caracteristice unui echipaj de vapor care, în fața valurilor furioase de-afară, uită de micile răfuieli, conștient că e în joc viața tuturor.

Toate acestea le-am văzut la Morosco Theatre și la alte teatre, poate și din cauză că nu te înduri să cheltuești banii și mai ales timpul scurt cît ești acolo decît pe lucruri de calitate.

Cortina piesei *The best man*, *Omul cel mai bun*, în sensul de omul cel mai potrivit, mai nimerit, se deschide asupra unei camere de hotel, în zilele convenției, adică în zilele cînd unul din cele două partide care au monopolizat viața politică americană fixează candidatul său în alegerile prezidențiale. După cum ne-a arătat îndeosebi istoria acestui secol, aici, în aceste culise de hotel, și nu în alegerile prezidențiale, se hotărăște totul, aici piesa alegerilor e jucată pînă la deznodămînt, căci epilogul — faptul că alegătorul se pronunță pentru Baba Rada democrată sau Rada Baba republicană — nu mai are mare importanță. În camera de hotel pe care o vedem, a tras, cu soția lui, Russel, un om politic burghez care candidează la președinție. Din păcate, tocmai acest rol — rolul principal — a fost interpretat cam incolor de un actor simpatic și arătos, dar fără destulă personalitate. Deși în presă au apărut cîteva scrisori entuziaste despre jocul lui, cred că actorul care jucase la premieră, Melvyn Douglas, era mai bine. (Pe actorul respectiv îl cheamă Hugh Franklin. În general însă, voi căuta să feresc pe cititor de aglomerația de nume; e ușor să copiezi din programe nume de actori: face bună impresie, dar de ce să împovăram cititorul cu nume care nu-i spun nimic? În cronicile dramatice se înșiră adesea multe nume doar din curtoazie; actorii de pe Broadway sînt însă departe, nu vor telefona la redacție ca să protesteze că au fost omiși...)

Să ne întoarcem la piesă. Russel e o pasăre rară: vrînd să fie propus de partidul său ca președinte, are ambiția să ajungă aici — auzi! — numai prin metode cinstite! Rivalul său, interpretat excelent de Frank Lovejoy, e un politician burghez clasic, strîngător de mîini, șantajist de culise, intrigant care nu neglijează nici una din metodele tradiționale ale politicii americane. Deosebirile dintre ei sînt clasice pentru momentul de față: unul, Russel, pune accent asupra problemelor, vrea pe cît cu putință să-și spună programul; celălalt, dimpotrivă, caută să pună accent asupra „personalității“, relațiilor, să fie cît mai evaziv în privința ideilor și, deși are o nevastă cam alcoolică și blazată, cu care nu se înțelege deloc, s-o transforme într-o armă a bătăliei electorale, să fleteze cum poate trăsăturile cele mai înapoiate ale membrilor convenției, cei care vor desemna candidatul partidului pentru postul de președinte. Personajul mi s-a părut a semăna intrucîtva cu Richard Nixon, dar fără îndoială că autorul a avut la dispoziție o întreagă galerie de tipuri — e vorba în fond de întreaga viață politică americană. Cît despre cel care voia să rămînă corect măcar în limitele moralei burgheze și care în politica externă era pentru o atitudine mai elastică față de U.R.S.S., în culisele newyorkeze se șoptea că ar fi un personaj inspirat de repetatele căderi în alegeri ale lui Adlai Stevenson; de cînd însă acesta, conducînd delegația americană la O.N.U., a călcat în picioare multe din principiile pe care le susținea, personajul piesei lui Vidal rămîne valabil doar prin forța sa literară și socială, dar fără „cheie“. Russel, eroul piesei, ostent în căsnicie, a avut o serie de mici

„combinații“ extraconjugale, despre care rivalul său capătă dovezi; acesta îl șantajează cu duritate, îi cere să-i cedeze candidatura.

Izbucnesc aplauze, pe scenă a apărut președintele Statelor Unite; aplauzele însă nu sînt adresate personajului — care abia a intrat în scenă și care nu le merită, după cum vom vedea — ci popularului actor Lee Tracy, cunoscut din diferite piese și filme de succes, una din stelele cele mai mari ale Broadwayului. E un om ajuns la acea vîrstă neclară la anglosaxoni, care poate să fie 50, la fel de bine ca 65. Fața lui dispune de o cantitate abundentă de riduri, de care actorul profită manevrîndu-le cu o expresivitate atît de precisă, încît ai impresia că ține evidența fiecărei zbîrcituri și o manipulează cu bună știință. Dispune de mult farmec personal, pe care îl aruncă în întregime de partea personajului. Președintele existent are întotdeauna, după cum se știe, un rol foarte mare în numirea viitorului candidat; făcînd parte din același partid, un cuvînt al lui poate înclina balanța în favoarea lui Russel, sau a rivalului său, reacționarul Cantwell.

Statul-major al lui Russel află că rivalul său poate fi lovit într-un mod și mai dureros: Cantwell și-a început cariera în timpul războiului, fiind homosexual (din nou, aceeași temă ca în *Aviz și aprobare*). Președintele îl sfătuieste pe Russel să folosească șantajul contra șantajului: el e prieten cu Russel, ține la ideile acestuia, ar vrea ca el să învingă, dar îl avertizează că dacă e slab de înger și nu vrea să șantajeze, atunci el, președintele S.U.A., îl va considera pe Russel drept un intelectual neputincios și va vota contra lui. Politica e murdară, spune președintele, și nu pot lăsa în acest înalt post, la conducerea Statelor Unite, un om slab. Aici ar trebui să facem o mică paranteză și să spunem: iată politica și morala burgheză în acțiune — șantaje, false căsnicii, homosexualitate și un președinte care... dar sperăm că cititorul nostru s-a lămurit singur. În momentele cruciale ale piesei, președintele scoate pe furis o pastilă din buzunar: e în pragul morții. Înalta lui răspundere îl face să ezite în fața ideii originale de a pune un om atît de corect ca Russel la președinția Statelor Unite.

Sînt strălucitoare de vervă scenele de la presa, momentele cînd rivalii se înfruntă cu soții cu tot, episoadele cînd șantajistii își fac reciproc vizite prin baie, ca să nu fie observați în cursul tratativelor de culise. Intriga e complicată de relațiile cu soția, pe care regizorul a găsit mijlocul de a o dezbrăca în combinazon pe scenă — se pare că aceasta e o probă artistică obligatorie, căci am văzut-o desfășurîndu-se, cu rost sau fără, în mai multe piese. În sfîrșit, împins de statul-major, Russel, care a stat de vorbă scîrbit cu un fost „camarad de arme“ al rivalului, se duce să-l șantajeze pe Cantwell, să-l amenințe că dacă divulgă aventurile lui sentimentale, el, Russel, va divulga pe cele scabroase ale rivalului său. Însă Cantwell, politician reacționar și dur, speculează caracterul „fair“ al adversarului său, iar acesta, în ultima clipă, renunță la armele sale.

Tensiune mare de ultimă clipă, lupta e strînsă, ai impresia că reacționarul Cantwell ciștigă. Dar în ultima clipă, Russel telefonează convenției și anunță că deoarece partidul e amenințat de sciziune din cauza luptei strînse dintre cei doi candidați, el, Russel, cedează voturile sale în favoarea unui al treilea. Acest gest îl obligă pe Cantwell să facă la fel, căci dacă n-ar proceda astfel, tot ar pierde voturi. Ciștigă deci un al treilea. M-a emoționat faptul că în momentul cînd Russel dă telefonul său, americanii din sală, care pînă atunci se perpeliseră la gîndul că murdarul Cantwell va învinge, izbucnesc în aplauze și exclamații de satisfacție. Evident, în sufletul acestor oameni trăiește dragostea pentru dreptate; ei nu par să se întrebe cum o fi arătînd acest al treilea candidat — seamănă cu Cantwell sau cu Russel? —, cum o fi arătînd viața politică americană în ansamblu, dar ei sînt evident însetați de o politică cinstită și dacă nu întotdeauna se orientează destul de bine, e pentru că sînt induși în eroare cu măiestria pe care au văzut-o acționînd în scenă, dar pe care n-o recunosc în viață. Cît despre regia spectacolului, ea a fost foarte „strînsă“, în sensul că nici o clipă regizorul Joseph Anthony n-a vrut să-și facă simțită prezența, să ne vire degetul în ochi cu cine știe ce extravagantă, ci, dîndu-și seama că e vorba de o piesă de idei, de vervă și de replici cu „cheie“, le-a dat liberă circulație, spre delectarea spectatorilor, care s-au amuzat copios.

Sergiu Fărcășan